

(Из Архиве НСПМ, 10.10.1999)

Нема сумње да су трагична акцелерација кризе и њен ратни расплет ургентно отворили читав низ темељних теоријских и политичких питања. Нешто што је годинама тињало као локални балкански сукоб ескалирало је почетком 1999. године у глобални проблем, односно, политичку, хуманитарну, па и еколошку катастрофу, која је замало добила планетарне размере. Јавност, а поготово друштвени научници и интелектуалци на овим просторима, нашли су се тако у епистемолошки – али нипошто и егзистенцијално – повлашћеном положају да буду истовремено и актери и објекти најзначајније и, свакако, најмасовније светске политичке дебате на крају двадесетог века.

Намера уредништва Нове српске политичке мисли била је да у посебном броју (који се из техничких разлога, а пре свега због своје обимности, појављује подељен у две свеске), не арбитражујући унапред, домаћој публици систематски представи главне акценте из ове дебате и бар назначи њене средишње филозофске, правне, етичке и политичке аспекте. Истовремено, желели смо приказати спектар најрепрезентативнијих становишта и реакција којима је овдашња интелектуална јавност покушала да одговори поменутом несвакидашњем теоријском и егзистенцијалном изазову. Тако су, на страни аутора, који су, полазећи са дисциплинарно и аксиолошки различитих, а понекад и директно супротстављених позиција, настојали да расветле тему Србија и НАТО и рефлектују актуелна балканска збивања.

Верујемо да овакав приступ није тек пука механичка коинциденција, него, између осталог, и прилика да се компарирањем „спољашње“ и „унутрашње“ перспективе последњи догађаји свестраније сагледају и можда јасније профилишу. „Поглед другог“, чак независно од његове евентуалне објективности, добронамерности и информисаности (а поједини од прилога које доносимо доиста су инсуфицијентни бар у неком од ових аспеката), увек може бити добар повод за преиспитивање сопственог становишта, као и подстицај властитом саморазумевању. Управо та, катакад непријатна – па и болна – критичка саморефлексија домаће друштвене и политичке теорије перманентан је циљ и нескривена амбиција овог пројекта, као уосталом и читаве концепције „нове српске политичке мисли“.

Из разумљивих разлога, када је реч о прилозима домаћих аутора (Српски дискурс рата) дијапазон становишта је ипак нешто ужи него што је то случај у Светској дебати, али је и даље далеко од сваке униформности. Додуше, постоји (можда уз један или два изузетка) несумњив консензус у осуди НАТО-интервенције. Међутим, интензитет и позиционираност ових критика веома су различити и углавном одсликавају шароликост овдашње политичке и политичкотеоријске сцене. Стицајем разних околности (друге обавезе, рокови, превид) изостала су нека имена која су имала шта да кажу на ову тему, али, усуђујемо се рећи, није изостављено ни једно релевантно становиште. Ова разноликост се често разумева и проклиње као зла коб и несрећни учинак чувене српске неслоге, али, по нашем мишљењу, она заправо представља потенцијалну предност, а у несрећу се претвара само у случају нетолерантног затварања и слепог истрајавања у својим „истинама“.

Ставивши једне крај других ауторе и погледе који не само да се ретко могу срести унутар истух корица већ се у основи готово и не познају – а признају још мање – Уредништво је, иако свесно увелико сизифовске природе таквог подухвата, желео да пружи конкретан и суштински допринос превазилажењу овог аутизма и ове ушанчености. При томе, разуме се, нисмо имали илузију да ударамо темеље неког метафизичког националног „јединства“. Ово нити је могуће, нити потребно, а поготово, насупрот распрострањеном уверењу, то не би смео да буде посао интелектуалца. Али, заиста јесмо намеравали да отварамо и ширимо простор за дух дијалога и толерантну расправу о најосетљивијим питањима (бомбардовање, Косово, колективна одговорност) из чега тек, евентуално, могу произаћи обриси здравог политичког консензуса. Залагање у правцу стварања једног таквог форума Уредништво види као свој прворазредни интелектуални и, у суштини, патриотски задатак.

Ипак, НСПМ није и не жели да буде само широко трибина за аргументовано сучељавање различитих становишта. Неке идеје и концепти свакако су нам ближи од неких других, а у овом конкретном случају, премда став Уредништва није у потпуности садржан ни у једном појединачном тексту, верујемо да се он може сасвим јасно ишчитати из целине реализоване замисли. Дакле, укратко, прескачући аргументацију и нијансе, верујемо да је НАТО бомбардовање Србије, с обзиром на наведене разлоге, употребљена средства и коначни исход, било суштински непромишљен и неодговоран, правно и морално неоправдан, те политички вишеструко штетан и контрапродуктиван чин. Начин на који је читав ствар вођена, с арогантним ултиматумима, непропорционалном употребом силе, колективним кажњавањем (управо све оно што је била главна замерка претходним акцијама српских снага на Косову), бомбардовањем водоводних и електро-постројења и психичким терорисањем читавог становништва, као и иритантна мешавина разумевања и „немоћи“ пред албанском „осветом“ и етничким чишћењем неалбанског живља у месецима након доласка НАТО трупа, не остављају много простора за

другачија тумачења.

С друге стране, не стоји свакако ни званична мантра о „ничим изазваној агресији“. Више од десет година, зло је по простору бивше Југославије у толиким количинама чињено и мишљено, сејано и призивано, да би мало ко смео бити збиља изненађен када су са неба и земље почели да стижу плодови тог и таквог „минулог рада“. НАТО агресији, немојмо заборавити, претходила је деценија агресивне спољне и унутрашње политике, бахатог проигравања историјских прилика и и кредита, систематског игнорисања реалности и изазивања најмоћнијих светских политичких чинилаца. (Сетимо се само надменог одбијања, у суштини, благонаклоних посредничких предлога лорда Карингтона на самом почетку југословенске кризе; потом, подсмешљивог односа према првим ваздушним претњама и ударима у Босни и Херцеговини, и уопште, перманентне, а бесмислене и мегаломанске претензије на улогу кључног фактора у откривању и савлађивању мрачних сила „новог светског поретка“, „повампиреног фашизма“, „америчког зла“ и сличних светских пошаста.)

Све то, међутим, укључујући и несумњиву репресију, прљави рат и злочине на Космету (чији виновници и подстрекачи свакако треба да одговарају, али који су, по свим сведочењима, ескалирали тек након почетка бомбардовања) не може бити оправдање за тако масовну одмазду и девастирање читаве једне земље. При том, наглашавање како је бомбардовање било селективно и вођено бригом за избегавање великих цивилних жртава, ма колико у основи истинито, представља врхунац цинизма и лицемерја. Западни војни кругови су се хвалили овом селективношћу (и тражили разумевање у случајевима када се неки пилот грешком – или по команди – мало „занесе“), а политички и медијски порнографи су то, паралелно с крупним плановима албанских избеглица, узимали као крунски доказ хуманости и праведности читаве акције. Ствар је, међутим, управо обрнута. Савезници су у Другом светском рату веома сурово бомбардовали немачке градове и трупе, па ипак им се то (с изузетком Дрездена) нигде озбиљно не замерало, с обзиром да је опште прихваћено да су Савезници водили праведан рат против непријатеља који је постао глобална метафора за апсолутно зло. Овде је, међутим, управо та праведност била спорна, па је инсистирање на „меким“ методама (уз усиљену аналогију Милошевић – Хитлер) требало да допринесе накнадној легитимацији читавог, очигледно врло проблематичног подухвата.

Наравно да је, технички гледано, бомбардовање могло бити много суровије (што није, мање је ствар НАТО-хуманизма, а више питање политичке процене прага осетљивости западног јавног мњења), али то исто би се могло рећи и за српске депортације. Коначно, боље бити протеран него убијен. И како би у НАТО реаговали када би се неки београдски функционер хвалио хуманошћу и селективношћу српских акција на Косову

(ланч пакети и жељезнички превоз до границе), а у вези с неколицином трагичних колатералних инцидената изразио дубоко жаљење и обећао свестрану истрагу? Звучи опсцено, зар не? Али то је управо модел на коме су званични и незванични портпароли НАТО-а градили своју тезу о хуманитарном и „хируршком“ бомбардовању. И колико би тек ова теза деловала опсцено да је могла бити праћена крупним кадровима очева и мајки који у неком алексиначком или мердарском подруму (аутобусу, возу, избегличком конвоју), с уплахиреним дететом у загрљају, ослушкују злокобно шиштање „паментне“ бомбе која ће у наредном тренутку да уништи читав њихов свет?

Верујемо да ова, тек скицирана, али очигледно вишедимензионална позиција у основи тачно описује суштину теме Србија и НАТО. Али нама је, такође, јасно да у острашћеној и, фактички, до ивице крвопролића доведеној унутрашњој поларизацији она мало кога може сасвим задовољити. Она у исти мах садржи и „премало“ и „превише“. То јест, снажну и недвосмислену теоријску и практичку критику НАТО интервенције, али не из угла „праведног Јова“, нити предводника „пансловенског“ или „евроазијског“ устанка против новог светског поретка (штавише, једним од важнијих разлога за осуду НАТО-ве „ваздушне кампање“ сматрамо, између осталог, и то што је својом крсташком реториком и праксом увелико подстакла и по први пут пружила извесну реалну основу овим верско и светско-ратовским фантазијама), већ управо са становишта оних истих „европских“, демократских и хуманистичких вредности, које НАТО, наводно, оличава и које су, наводно, брањене над Србијом: у Новом Саду, Нишу, Алексинцу, Сурдулици...

Ова позиција, иако компликована и реал-политички врло неудобна, има бар једну неоспорну предност. Она, наиме, омогућава превазилажење лажне алтернативе између родољубља и космополитских идеала, односно, пружа платформу за принципијелно непристајање на двоструку уцену и мучан избор између пендрека и томахавака, то јест, режимске верзије патриотизма и репресије, с једне стране, и, с друге, мазохистичког аплаудирања свакој глупости, неправди, игноранцији и ароганцији – уколико она долази из Брисела, Лондона, или Вашингтона. Они који годинама жигошу сличне појаве у својој средини имају пуно право да, мирне савести и без страха да тиме иду на руку режимској пропаганди, осуде злочине, траже правду и захтевају кажњавање недела почињених у име „албанских ствари“ и(ли) „западног система вредности“. (Могу то, разуме се, захтевати и остали, па и они који су годинама игнорисали чињенице о српским злочинима, али њихове акутне јадиковке против светске силе и неправде увек ће бити девалвиране подсећањем на опору мудрост о батини која „има два краја“.)

Сила је, без сумње, фактор са којим се у животу, а поготову у политичкој сфери, свакако мора рачунати. Али батина није (или бар не би смела да буде) аргумент, без обзира на то у чијим се рукама налази и без обзира на фолију у коју је упакована. Штавише, рекли

Српски дискурс рата

Пише: Ђорђе Вукадиновић
субота, 21 март 2009 21:53

бисмо да производ (демократија, слобода, хуманизам, морал, независност, патриотизам) чије име се налази на том омотачу тешко да може имати гору рекламу. Било би добро за све да у неким круговима на Западу, као и понегде у Србији, ово буде што пре схваћено.

(Уводник за штампано издање СРБИЈА И НАТО, едиција: НСПМ, посебна издања 1/1999)